

Nakon dolaska na vlast u Jugoslaviji, komunistički režim provodio je sustavnu anticrkvenu politiku. Posebno je na udaru bila Katolička crkva koja je u okolnostima jednostranačja bila jedini pravi oponent komunističkom režimu. Na udaru vlasti bili su pojedini biskupi i svećenici ali i Katolička crkva kao institucija. Biskupi i svećenstvo bili su izloženi ubojstvima, uhićenjima, progonima, oduzimana im je imovina, zatvarane škole, zabranjivan tisak, ometan i zabranjivan vjeronauk te su bili izloženi raznim pritiscima i ucjenama. Slične nedaće pogadale su i Đakovačku i srijemsku biskupiju. Međutim, može se reći da je u vrijeme dok je biskupijom upravljao biskup Antun Akšamović, koji je imao prilično dobre odnose s vlastima, odnos vlasti prema Đakovačkoj i srijemskoj biskupiji bio blaži nego prema drugim biskupijama. Razlog tomu bilo je i Akšamovićevo prijateljstvo s predsjednikom Komisije za vjerske poslove NR Hrvatske i ministrom u hrvatskoj vladi, mons. Svetozarom Rittigom, svećenikom koji je svoj svećenički put započeo u Đakovačkoj biskupiji na čijem je području i rođen. Vlasti su bile blagonaklone prema ovoj biskupiji i zbog Strossmayerovog naslijeđa, jer su ga voljeli isticati kao crkvenog poglavara koji se zalagao za jugoslavenstvo, iako on nije govorio o jugoslavenstvu koje je komunistički režim prakticirao. Međutim, kada je upravu biskupijom preuzeo biskup Stjepan **Bäuerlein**, sve se promijenilo. Biskup **Bäuerlein** nije bio sklon suradnji s vlastima osim u krajnjoj nuždi. Vlasti su ga smatrale jednim od najekstremnijih biskupa i sustavno su vršile pritisak na biskupa. Posljedica takvih odnosa bilo je i suđenje profesorima i bogoslovima Đakovačke bogoslovije. Prijetilo se i zatvaranjem bogoslovije, ali biskup **Bäuerlein** nije popuštao. Vlasti su se koristile svim mogućim metodama pritiska na biskupa, pokušavajući čak pobuniti svećenstvo protiv njega. Međutim biskup **Bäuerlein** imao je potporu najvećeg broja svojih svećenika kao i ostalih biskupa u Jugoslaviji te Svete Stolice.

Stjepan Bäuerlein, rođen je u Babinoj Gredi, 3. kolovoza 1905. a preminuo u Đakovu 9. kolovoza 1973. u 68. godini života. Bogosloviju je završio u Đakovu, a diplomirao teologiju 1937. u Zagrebu. Od 1929. službovao je kao svećenik u raznim mjestima Đakovačke i srijemske biskupije.¹ Na molbu biskupa Antuna Akšamovića, papa Pio XII. je dekretom od 15. lipnja 1951. postavio Stjepana **Bäuerleina** za pomoćnog biskupa za vršenje crkvenih poslova u Đakovačkoj i srijemskoj biskupiji. **Bäuerlein** je primio biskupski red 29. lipnja 1951. u đakovačkoj stolnoj crkvi. Crkveni obred posvete obavio je beogradski nadbiskup Josip Ujčić.² Kao biskup **Bäuerlein** je djelovao izrazito pastoralno a na Visokoj bogoslovnoj školi u Đakovu osnovao je Katehetski institut. U biskupskom dvoru u Đakovu osnovao je Dijecezanski muzej sakralne umjetnosti. Objavljivao je radove iz područja katehetike, crkvene povijesti i odgoja.³

48

47 - 69 VDG JAHRBUCH 2007

¹Hrvatska enciklopedija, sv. 1, A-Bd, Leksikografski zavod Miroslav Krleža, Zagreb, 1999., 665.

²Hrvatski državni arhiv (dalje HDA), Fond Komisije za odnose s vjerskim zajednicama (dalje KOVZ), kut. 138, 5663/51.

³Hrvatska enciklopedija, sv. 1, A-Bd, Leksikografski zavod Miroslav Krleža, Zagreb, 1999., 665.

Protivnik Staleškoga udruženja katoličkih svećenika

Biskup **Bäuerlein** bio je među onim biskupima koji su se oštro protivili članstvu svećenika u staleškim svećeničkim udruženjima koje je osnivala državna vlast s ciljem razbijanja jedinstva crkvene hijerarhije i stavljanja svećenstva pod državno tutorstvo. Biskup **Bäuerlein** bio je sudionik Biskupske konferencije koja je 26. rujna 1952. uputila Predsjedništvu vlade FNRJ memorandum u kojem su biskupi izjavili "da ovo udruženje nema onih svojstava koja su potrebna da bi udruženje moglo izvesti zadaću koju je sebi postavilo. Prije svega zato što stoji pod snažnim utjecajem političke stranke, a zatim i zbog uputa koje izjavljuju prestupke protiv crkvene stege i slabe vjerski život, čime neće ostvariti postavljeni cilj, a to je uređenje odnosa između Crkve i države." Biskupi su zatim naglasili da bi prihvatili udruženje jedino uz uvjet da se pravila udruženja prilagode crkvenom pravu i da se udruženje stavi pod nadzor Biskupske konferencije.⁴ Biskupi su jednoglasno donijeli i izjavu "Non licet" (zabranjuje se), kojom se oštro osuđuju staleška udruženja katoličkih svećenika i zabranjuje njihovo osnivanje.⁵

Reakcije državne vlasti i tiska na ovu biskupsku izjavu bile su veoma žestoke. Odmah je, po pisanju biskupa Antuna Akšamovića mons. Svetozaru Rittigu,

reagirao i Javni tužitelj NR Hrvatske, koji je pozvao na saslušanje biskupe Franju Salis-Seewisa, Dragutina Nežića, Smiljana Čekadu, nadbiskupa Josipa Ujčića a među njima i biskupa Stjepana **Bäuerleina**. Javni tužitelj optuživao ih je za zlorabljenje Crkve u političke svrhe, ograničavanje slobode udruživanja građana i podizanja uzbune time što potiče na nepoštivanje Ustava i na kaznena djela. Na ove optužbe biskup Akšamović odgovara, da se raspravljalo o crkvenim a ne političkim pitanjima, da udruženja spadaju pod crkvenu stegu, te da nije podignuta nikakva uzbuna jer je rezolucija poslana samo svećenstvu i to na latinskom jeziku. Također osporava tužiteljevu tvrdnju da država osniva svećenička udruženja, jer ih ona samo odobrava nakon što ih osnuje Crkva.⁶

Kakav je odnos biskup **Bäuerlein** imao prema svećeničkim udruženjima vidljivo je iz pisma župnika Pavla Matijevića, tajnika pokrajinskog pododbora Staleškog društva katoličkih svećenika za Slavoniju, koje je uputio Komisiji za vjerska pitanja NR Hrvatske 4. kolovoza 1958. U navedenom pismu Matijević, među inim, ističe da biskup **Bäuerlein** provodi raznim načinima omalovažavanje članova Staleškog Društva, a najviše tako što članove udruženja javno proziva pred vjernicima, svećenicima i državnim vlastima, i to prigodom podjeljivanja svete Krizme. Također navodi da biskup nakon Krizme odlazi kod onih župnika koji nisu

49

VDG JAHRBUCH 2007 47 - 69

⁶A. Benigar, *Alojzije Stepinac - hrvatski kardinal*, Zagreb, 1993., 644.

⁷*Declaratio de associationibus cleri*, izdana na skupu biskupa Jugoslavije u Zagrebu 22-25. rujna 1952. Izjavu su potpisali svi prisutni biskupi: Josip Ujčić, Miho Pušić, Franjo Salis-Seewis, Antun Akšamović, Klement Bonefačić, Josip Srebrnić, Viktor Burić, Pavao Butorac, Smiljan Čekada, Anton Vovk, Maksimilijan Držečnik, Dragutin Nežić, Marko Alaupović, Ćiril Banić, Stjepan **Bäuerlein**, Mato Garković, Dragutin Čelik, Gabrijel Bukatko, apostolski administrator jugoslavenskih djelova goričke arhiepiskopije M. Toroš i izaslanik mostaskog biskupa mons. Andrija Majić, HDA, KOVZ, Kut. 140.

⁸Pismo biskupa Akšamovića mons. Ritigu, br. 36/1952, od 17. listopada 1952., HDA, OF Ritig, Kut. 7.

u udruženju dok svećenicima članovima udruženja ne dozvoljava, da ga u crkvi službeno pozdravljaju. Upozorava da se biskup tako ponaša još od 1955. bagatelizirajući svećenike Franju Didovića, Lovru Kneževića, Pavla Matijevića, Antuna Miloševića kao i sve ostale članove udruženja. Matijević u nastavku pisma moli Komisiju da biskupu **Bäuerleinu** skrene pozornost, da je u FNR Jugoslaviji slobodno svim građanima udruživati se u svoja staleška društva, te da biskup svojim postupcima dolazi u sukob s pozitivnim zakonom, te da građani NR Hrvatske ne će moći mirno podnositi teror nad svećenicima, koji su učlanjeni u udruženja i u Socijalistički savez radnoga naroda. Također je zamolio Komisiju da žurno zatraži od biskupa **Bäuerleina** da pismeno i usmeno obeća, da će odustati od neumjesnih i izazivačkih napada na članove udruženja, koji ne mogu ostati bez posljedica.⁷

Biskupov odnos prema udruženjima kritizirao je i tajnik Komisije za vjerska pitanja NR Hrvatske, Zlatko Frid, u razgovoru s kanonikom Zagrebačke nadbiskupije Josipom Marićem. Frid je tom prigodom kazao da biskup **Bäuerlein** maltretira i progoni svećenike članove udruženja dok se ti isti svećenici zauzimaju za budućnost Đakovačke bogoslovije.⁸

U Zagrebu je 24. i 25. studenog 1959. godine održan sastanak predstavnika staleških društava katoličkih svećenika s područja Jugoslavije.⁹ Na sastanku su sudjelovali predstavnici katoličkih svećeničkih udruženja iz Hrvatske, Slovenije, Srbije, Bosne i Hercegovine, te predstavnik Savezne komisije za vjerska pitanja Petar Ivičević, predsjednik Komisije za vjerska pitanja NR Hrvatske, Stjepan Iveković i tajnik slovenske vjerske komisije, Franek Sladič. Sastanak je vodio Stjepo Kusijanović, predsjednik Staleškog društva katoličkih svećenika NR Hrvatske.

Pozdravljajući predstavnike vlasti Kusijanović je izrazio uvjerenje da vlast priznaje udruženja, te da ih priznaje, poštuje i podržava i "radni narod". Također je kazao da se nada da će ih vlast i dalje podržavati i štiti, te da će, zatreba li, vlast upotrijebiti sva sredstva da ih zaštiti. Istaknuo je i važnost toga što se sastanak održava baš u Zagrebu, jer da je Zagreb najomraženiji jer su u njemu napadi na Društvo najuporniji i najžešći. Kazao je također da je na sastanku prisutan duh koji izbija iz Titovih riječi koje je kazao prigodom posljednjih sastanaka, te da će taj duh rukovoditi cijelim sastankom.

Nakon utvrđivanja dnevnog reda, govorio je predstavnik Savezne komisije za vjerska pitanja P. Ivičević, koji je upoznao skup s najbitnijim pitanjima koja utječu

na razvoj crkveno-državnih odnosa. U raspravi nakon Ivičevićeva govora, Petar Masnić, svećenik Đakovačke biskupije i predsjednik udruženja iz Srbije, usprotivio se mogućnosti zatvaranja Đakovačke bogoslovije zbog suđenja profesorima i bogoslovima, predlažući da je bolje rješenje micanje iz sjemeništa onih koji su odgovorni, te imenovanje novog rektora. Zatvaranje sjemeništa smatrao je

50
47 - 69 VDG JAHRBUCH 2007

⁷HDA, KOVZ, kut. 145, 137/58.

⁸HDA, KOVZ, kut. 39, Pov. 28/59.

⁹HDA, KOVZ, Kut. 39, Pov. 71/1-1959.

nerazumnim jer da ono nije institucija biskupa **Bäuerleina**, nego biskupa Strosmayera i svećenika Đakovačke biskupije. Također se založio za to da se ne šalju studenti u Zavod Sv. Jeronima u Rimu, dok god tamo djeluju "ustaše", nego da ih treba slati u druga središta kao što su Beč, Strassbourg i sl. U svezi sa svećeničkim udruženjem kazao je da i udruženje u Srbiji ima velikih poteškoća od strane biskupa, ali da ima poteškoća i od strane samih svećenika jer udruženja u Srbiji nemaju tradicije i da vlada nepovjerenje.

Nakon što je završena rasprava, i podnesen referat o socijalnom osiguranju članova udruženja, doneseni su zaključci među kojima i zaključak da se zamoli Saveznu komisiju za vjerska pitanja da zaštiti bogoslovsko sjemenište u Đakovu.¹⁰

Pritisak vlasti na biskupa Bäuerleina uoči zasjedanja

Biskupskih konferencija u listopadu 1959.

Državni organi smatrali su uoči održavanja Biskupskih konferencija u listopadu 1959. da će, s obzirom da je nadbiskup Ujčić bolestan, sjednicu vjerojatno voditi nadbiskup Franjo Šeper, te da se, s obzirom na njegovo priklanjanje reakcionarnim biskupima, može očekivat radikalizacija stavova na konferenciji u odnosu prema državi. Da bi se to spriječilo trebalo je izvršiti pritisak na neke biskupe, za koje se smatralo da se s njima može razgovarati. Predloženo je da se u Hrvatskoj obavi razgovor s nekoliko biskupa među kojima i s biskupom **Bäuerleinom**. S obzirom da se tih dana planiralo pozvati biskupa u DSUP kao mogućeg svjedoka u sudskom postupku koji je pripreman protiv profesora i bogoslova Đakovačke biskupije, predloženo je da se ta prigoda iskoristiti za pritisak. S biskupima s kojima je planiran razgovor, predviđeno je da se razgovara o kaznenim djelima svećenika, traženju materijalne pomoći od emigracije i veza svećenstva s političkom emigracijom, pitanju Zavoda sv. Jeronima u Rimu, domoljubnom odgoju svećenstva u vjerskim školama, ne kontaktiranju biskupa i svećenika s vjerskim komisijama, o staleškim svećeničkim društvima, o nekim "nepromišljenim potezima" s Biskupske konferencije iz 1958., te o neželjenim pojavama u katoličkom tisku (*Vjesnik đakovačke biskupije i Blagovest*). Istaknuto je i da u kontaktima treba učiniti i poneku uslugu biskupima.¹¹

U posebnom spisu pod nazivom "Prijedlog za razgovor sa nekim biskupima u vezi predstojećeg Plenuma Biskupskih konferencija" navedeno je da se biskupa Bäuerleina ne bi zvalo na razgovor, već na saslušanje kao svjedoka u postupku koji će se voditi protiv Đakovačke bogoslovije. Tom prilikom trebalo je biskupu Bäuerleinu postaviti i ostala pitanja. Istaknuto je da je otvaranje postupka protiv Đakovačke bogoslovije neposredno pred Biskupsku konferenciju jedna od mjera, za vršenje pritiska na biskupe, da se kod njih stvori psihoza straha o mogućnosti

51

VDG JAHRBUCH 2007 47 - 69

¹⁰HDA, KOVZ, Kut. 40, Pov. 12/1-60.

¹¹Dokumenti "Prijedlog za razgovor sa nekim biskupima u vezi predstojećeg Plenuma Biskupskih konferencija" i "Neki aktualni problemi u vezi sa predstojećom Biskupskom konferencijom", HDA, KOVZ, Kut. 39, Pov. 47/1-1959.

zatvaranja Đakovačke bogoslovije i da o tome vode računa prilikom zauzimanja stavova na Biskupskoj konferenciji. Također je predviđeno da se s biskupom Bäuerleinom treba oštro razgovarati i ukazati mu na neprijateljsko djelovanje i kršenje zakonitosti, koje je u prvom redu inicirano od samih biskupa i da bi oni sami trebali biti svjesni posljedica. Predloženo je i da se u razgovoru s biskupom **Bäuerleinom** treba istaknuti da bi se i njega, kao rektora Đakovačke bogoslovije, moglo okriviti za neprijateljsko djelovanje nastavnika i đaka u bogosloviji, tim više što se posjeduju podaci da ih je sam Bäuerlein podržavao u takvom radu.¹²

Biskup Bäuerlein i suđenje svećenicima i bogoslovima

Dakovačkoga sjemeništa

Državne vlasti su još početkom jeseni 1959. zastupale stajalište da se u Visokoj bogoslovnoj školi u Đakovu već duže vrijeme zapaža neprijateljska djelatnost, koja se očitovala u ograničavanju građanskih prava i sloboda pitomaca, te u sustavu odgoja, s ciljem stvaranja podozrenja kod bogoslova prema jugoslavenskom socijalističkom poretku. Kao glavni krivci za takvo stanje, isticani su profesori i odgajatelji, posebice Ćiril Kos, Marijan Prepunić i Ivan Kopic, koji su koristili razne prigode da pred pitomcima omalovažavaju jugoslavensko socijalističko uređenje, te su često otvoreno neprijateljski istupali. Vlasti su tvrdile da isti, zabranjuju pitomcima izlaske u grad i čitanje jugoslavenskog tiska, dok su istovremeno neki pitomci slušali emisije *Glasa Amerike*, *Radio Vatikana* i *Radio Madrida*. Kao najrašireniji vid neprijateljske aktivnosti u Visokoj bogoslovnoj školi smatrana je neprijateljska promidžba, te širenje šovinizma i klevetanje socijalističkog društvenog uređenja. Kao nositelji takve djelatnosti, uz već spomenute profesore, smatrani su bogoslovi Ivica Mršo, Petar Šokčević, Stjepan Sršan, Martin Radman i Mile Baličević. No, smatralo se da takvo njihovo djelovanje podražava i biskup **Bäuerlein**, koji je ujedno bio i rektor škole.

Okružno Javno tužilaštvo u Osijeku pokrenulo je 2. listopada 1959. izviđaj, nakon čega je pokrenut kazneni postupak i određen pretres prostorija Visoke bogoslovne škole u Đakovu. Pretres je izvršen 5. listopada 1959. po organima SUP-a Osijek, te su po navodima organa SUP-a pronađeni materijali koji potvrđuju podatke o navedenoj neprijateljskoj djelatnosti. Kao neprijateljski materijali navedeni su: veći broj ustaških novina sa slikama Pavelića, Hitlera i Musolinija, kompletna djela pisca Mile Budaka, knjige *Spomenice hrvatskog junaka*, *Hrvatska smotra*, *Otac domovine dr Ante Starčević*, *Izgradimo našu Hrvatsku*, *Što je komunizam i što nosi komunizam*, *Židovi i katolici*, *Nova komunistička taktika na djelu*, Pavelićevi govori i članci, list *Hrvatski narod* i sl. Kod Ćirila Kosa pronađen je i izvornik pisma kardinala Stepinca kojeg je uputio duhovniku Kosu 3. srpnja 1959. i još dva prijepisa kardinalovih pisma u kojima kritizira Staleško društvo katoličkih svećenika. Pored navedenog, kod duhovnika Kosa je pronađeno niz članaka, studija, "konferencija" i "punkta" na osnovu kojih 52

47 - 69 VDG JAHRBUCH 2007

¹²HDA, KOVZ, kut. 39, Pov 47/59

je on navodno održavao predavanja bogoslovima, putem kojih je napadajući jugoslavenske socijalističke prilike, pripremao bogoslove da pružaju otpor svima onima koji imaju namjeru uništiti vjeru. S obzirom na sve navedeno uhićeni su i stavljeni u pritvor duhovnik Ćiril Kos, prefekt Ivan Kopic, bogoslovi Ivica Mršo, Hrvoje Gašo, i Petar Šokčević, dok su se sa slobode branili prof. Marijan Prepunić i bogoslov Stjepan Sršan.

Kos je u istrazi izjavio da su se bogoslovi kada su se odlučili na svećeničko zvanje, svjesno odrekli nekih prava i sloboda, dok se Ivan Kopic navodno branio da je samo slušao zapovjedi biskupa **Bäuerleina**. Prof. Prepunić je navodno kazao da se protivio načinu odgoja bogoslova i upozoravao biskupa **Bäuerleina** na nacionalističku aktivnost bogoslova, te da je ispravljao bogoslove koji su govorili ekavicom, ali da to nije radio iz šovinističkih pobuda.¹³

Kad je kardinal Stepinac saznao za događaje u Đakovačkoj bogosloviji, komentirao je da će nakon smrti biskupa Akšamovića vlasti zabraniti *Vjesnik Đakovačke biskupije* i zatvoriti bogosloviju, te da ga za njegova pisma koja su pronašli "ne boli glava" i da je jedno od pisama bilo "papreno", ali da on ne želi skrivati istinu.¹⁴

Na sastanku u Saveznoj komisiji za vjerska pitanja održanom 28. listopada 1959. dogovoreno je da se kardinala Stepinca pozove kao svjedoka u postupku u đakovačkom slučaju, u svezi s njegovim pismima. Cilj je bio prikupiti što više dokumentacije protiv kardinala Stepinca, da bi se što bolje argumentiralo protivljenje njegovu povratku na nadbiskupski položaj, te istaći njegovu odgovornost za posljedice koje će imati Đakovačka bogoslovija. Dobrivoje Radosavljević je kazao da treba ukazati i nadbiskupu Ujčiću na tri Stepinčeva pisma bogoslovima u Đakovačkom sjemeništu, tj. na njegov utjecaj na bogoslove. Istaknuto je da treba zaoštriti stav prema kardinalu Stepincu, da bi se suzbile

iluzije o njegovom vraćanju na nadbiskupski položaj. Također je zaključeno da treba izvršiti poseban pritisak na biskupa **Bäuerleina** koristeći đakovački slučaj.¹⁵ U želji da spasi sjemenište Stolni kaptol đakovački i srijemski uporno je zahtijevao od biskupa **Bäuerleina** da se založi kod vlasti u svezi sa novonastalim stanjem, te mu je 4. studenog 1959. upravio molbu u kojoj među inim stoji: "Prema našim informacijama postoji vjerojatnost, da bi se ta pogibao za sjemenište mogla otkloniti, ako bi Vaša Preuzvišenost osobno intervenirala kod Vjerske komisije u Zagrebu." Istaknuli su međutim, da im je tu informaciju ali i preporuku dao predsjednik NO kotara Osijek, Mate Bunjevac. Istoga dana molbu istog sadržaja upravio je biskupu i Profesorski zbor Visoke bogoslovne škole i Sjemeništa u Đakovu. Međutim, biskup **Bäuerlein** nije smatrao da treba na predloženi način postupiti, štoviše, nije htio primiti na razgovor ni članove vjerske komisije, koji su

53
VDG JAHRBUCH 2007 47 - 69

¹³ HDA, KOVZ, Kut. 39, Pov. 48/1-1959; Usporedi: M. Srakić, „U ime naroda!“, u: *Diacovensia – teološki prilozi*, god. II., br. 1, Đakovo 1994., 26-28.

¹⁴ A. Benigar, n. dj., 761.

¹⁵ Bilješka o sastanku održanom 28. X. 1959. u Saveznoj komisiji za vjerska pitanja, HDA, KOVZ, Kut. 39, Pov. 54/1-1959.

četiri dana nakon uhićenja profesora i bogoslova prisustvovali na pokopu biskupa Akšamovića. Biskup je znao u povjerenju govoriti nekim bogoslovima, da se tu ne radi o postupku protiv sjemeništa i uhićenih profesora i bogoslova, nego protiv biskupa. Biskup čak nije htio tražiti od vlasti ni dopuštenje da posjeti uhićene. Biskup je 9. studenoga 1959. pozvao sve kanonike na sjednicu, na kojoj ih je obavijestio da podnosi molbu Svetoj Stolici da ga razriješi službe apostolskog administratora biskupije. On je u toj molbi Svetoj Stolici pisao da njegovi suradnici traže od njega da zbog navedenog sudskog postupka, poduzme neke korake pred državnim vlastima, no da mu je kardinal Stepinac savjetovao da to nikako ne čini jer da bi to značilo i prije presude moralno osuditi uhićene svećenike i bogoslove i s civilnim vlastima ući u pogibeljan kompromis. Biskup navodi da je sve dobro razmotrio i presudio da ne može udovoljiti molbama svojih suradnika, te da zbog toga moli da ga se makne sa službe apostolskog administratora i postavi na tu službu novu osobu, a njega premjesti izvan Đakova ili čak izvan Jugoslavije, jer da bi za njega daljnji boravak u domovini bio težak i gorak. Istoga dana Stolni kaptol je uputio molbu nadbiskupu Ujčiću, koji je ostavku biskupa **Bäuerleina** trebao dostaviti Svetoj Stolici, da preporuči Svetoj Stolici da prihvati biskupovu ostavku i predloži da ovlasti Stolni kaptol da izabere kapitularnog vikara, jer da ne vide drugi način da se spasi sjemenište. No, navedena molba nije dostavljena nadbiskupu Ujčiću, jer je zaključeno da bi to bilo oportuno, a biskupu **Bäuerleinu** je dva dana poslije nadbiskup Ujčić uručio bulu o imenovanju za rezidencijalnog biskupa, o čemu je biskup **Bäuerlein** izvijestio Stolni kaptol na sjednici održanoj 2. prosinca 1959. godine.¹⁶

S obzirom da biskup **Bäuerlein**, ne samo da nije razriješen službe administratora nego je imenovan rezidencijalnim biskupom, očito je prevladalo mišljenje da on ispravno postupi, te je borba za spašavanje sjemeništa nastavljena, a uhićenima se nije moglo pomoći.

Tijekom mjeseca studenog 1959. prosvjetna inspekcija izvršila je pregled Visoke bogoslovne škole u Đakovu. Tom prigodom je konstatirano da polaznici škole ne uživaju temeljne građanske slobode (praćenje tiska, izlasci u grad, članstvo u raznim organizacijama, posjećivanje kulturno-prosvjetnih priredbi i sl.), da ne poznaju Ustav i društveno i državno uređenje, da izučavaju samo povijest Hrvata i obrađuju samo hrvatske pisce, škola nema izrađen statut i pravilnik i nema ni jedne Titove slike u školi.¹⁷

O đakovačkom slučaju govorio je i Petar Ivičević na sastanku staleških udruženja katoličkih svećenika iz svih jugoslavenskih republika 24. studenog 1959. On je tom prigodom kazao da ako bude utvrđena krivična odgovornost protiv države i društvenog uređenja, da će sud morati izreći odgovarajuće kazne pa možda i mjeru zatvaranja škole na odgovarajuće vrijeme. Istaknuo je da za to trebaju snositi odgovornost i pred crkvenim vlastima i pred svećenicima i vjernicima oni koji su za to krivi i oni koji su takve aktivnosti podržavali. Kazao je također da

54

47 - 69 VDG JAHRBUCH 2007

¹⁶M. Srakić, U ime naroda. U: *Diascovenia* 1/1994., 29-33.

¹⁷HDA, KOVZ, Kut. 41, Pov. 100/1-60.

nikako ne treba dozvoliti da Crkva može bitnu takvu presudu zlouporabi radi širenja vijesti kako se u Jugoslaviji sprečava njezino djelovanje.¹⁸ Nadbiskup Ujčić posjetio je 25. siječnja 1960. Saveznu komisiju za vjerska pitanja, te se u razgovoru s tajnikom Komisije, Milojem Dilparićem, založio da se ne dozvoli zatvaranje bogoslovije u Đakovu. Tom prigodom je dogovoreno da nadbiskup Ujčić pošalje pismenu molbu predsjedniku Komisije, Radosavljeviću, u kojoj bi trebao obećati da se te stvari, kao u Đakovačkoj bogosloviji, ubuduće u školama više neće događati. Nadbiskup Ujčić istog je dana uputio molbu Radosavljeviću da se ne zatvara Visoka bogoslovska škola u Đakovu, inzistirajući da zbog krivnje pojedinaca ne bi trebali ispaštati oni koji nisu krivi. Nije naveo traženo obećanje da se takve stvari više neće događati. U svezi s istim problemom 22. siječnja 1960. Komisiju za vjerska pitanja NR BiH pohodio je vrhbosanski biskup Marko Alaupović, te se također založio da se ne zatvara Đakovačka bogoslovija. I njemu je savjetovano da se Komisiji obrati pismeno uz izražavanje obećanja da se ubuduće te stvari neće ponavljati. Biskup Alaupović je na to kazao da on ne može ništa obećavati jer ta škola nije pod njegovom nadležnošću, jer da su njegovi bogoslovi samo gosti u toj školi. Na pitanje da li može razgovarati s biskupima Petrom Čulom i Alfredom Pichlerom da podrže njegov zahtjev za nezatvaranje škole, dao je negativan odgovor. Sutradan je biskup Alaupović uputio pismo Komisiji za vjerska pitanja NR BiH, ističući da je daljnje školovanje njegovih bogoslova u Đakovu životno pitanje jer prostorije bogoslovije u Sarajevu nisu u posjedu Vrhbosanske nadbiskupije i njihovi se kandidati ne bi imali gdje školovati, te je izrazio nadu da ukoliko se utvrdi krivica optuženih, da do takvih događanja više neće dolaziti.¹⁹

Na sjednici Komisije za vjerska pitanja NR Hrvatske 28. siječnja 1960. S. Iveković je kazao da je potrebno zauzeti stav da li zatvoriti ili ne Đakovačku bogosloviju, uz napomenu da su se založili, nadbiskup Ujčić, te biskupi Alaupović i Bukatko. Također su biskup Bukatko i nadbiskup Ujčić nagovarali biskupa **Bäuerleina** da se i on založi za nezatvaranje bogoslovije, no on je to odbio. Iveković je istaknuo i da čitavo stanje oko đakovačkog slučaja treba iskoristiti za podizanje ugleda Staleškog društva katoličkih svećenika, koji trebaju pokrenuti cijelu akciju i formirati delegaciju u koju bi se uključili kanonici i profesori Đakovačke bogoslovije. Veljko Drakulić je predložio da se pozove nadbiskupa Ujčića i biskupa **Bäuerleina** u vjersku komisiju i traži od njih jamstvo za budući rad bogoslovije. Predložio je da se u presudi ne obuhvati zatvaranje bogoslovije, već da to pitanje ostane otvoreno. Na kraju je predloženo da se da mišljenje, da se bogoslovija ne zatvara, te da se kao zaslužne za to afirmira Društvo svećenika i formira već spomenuta delegacija koja će doći sa zahtjevom u Komisiju za vjerska pitanja NR Hrvatske. Na kraju je Željko Dežmar zadužen da ta pitanja riješi s 55

VDG JAHRBUCH 2007 47 - 69

¹⁸Zapisnik sa međudruštvenog sastanka održanog u Zagrebu 24. i 25. studenog 1959., HDA, KOVZ, Kut. 39, Pov. 71/1-1959.

¹⁹HDA, KOVZ, Kut. 40, Pov. 19/1-60.

tužiteljem i sudom.²⁰ Sve navedeno ukazuje da se odluka o presudi donosila na sjednicama političkih tijela, a sud bi tu odluku samo formalno potvrdio u sudskom postupku.

Kako je bilo i dogovoreno, predsjednik NOK-a pozvao je biskupa **Bäuerleina** na razgovor u svezi s Đakovačkom bogoslovijom, ali on je to odbio rekavši da je za to odredio rektora. Komisija za vjerska pitanja NR Hrvatske predložila je da ga se opet pozove.²¹

Stolni kaptol je 31. siječnja 1960. godine uputio predstavku-molbu Komisiji za vjerska pitanja NR Hrvatske, u kojoj traži da se Komisija založi da ne dođe do zatvaranja sjemeništa.²²

Suđenje profesorima i bogoslovima Visoke bogoslovne škole održano je u siječnju i veljači 1960. u Osijeku. Od optuženih najveću kaznu je dobio Ćiril Kos koji je osuđen na 7 godina, a najniže kazne iznosile su 2,5 strogo zatvora.²³ Napokon su 9. ožujka 1960. predsjednik i potpredsjednik NOK-a Osijek, Matija Bunjevac i Jugoslav Vincenc, uspjeli upriličiti razgovor s biskupom **Bäuerleinom**. Biskup **Bäuerlein** je na razgovor doveo i novog rektora sjemeništa, Emila Majera.

Bunjevac je na početku ukazao na probleme koji su doveli do suđenja bogoslovima, na što je biskup kazao: "Mi nismo bili svjesni da smo činili nešto što je bilo protuzakonito. Ja mislim da se ne može dobiti dojam da smo mi nešto protuzakonito radili. Kod nas su dolazile sa strane vlasti inspekcije. Mi nismo nikada na primjedbe ili zapisnike inspekcija dobili nikakvog rješenja, da ovo ili ono nismo dobro radili". Biskup je u nastavku kazao da su organi vlasti odnijeli iz knjižnice i niz knjiga čisto crkvenog karaktera, a na primjedbu Bunjevca da je bilo i knjiga o Paveliću, biskup je energično odbio takve tvrdnje. Bunjevac je zatim primijetio da u knjižnici nije pronađeno ništa što bi govorilo pozitivno o socijalističkom društvenom uređenju. Na to se umiješao rektor Majer kazavši da svima treba biti jasno da se vlast i Crkva ideološki nikako ne slažu, te da se tu mora naći jedan modus s kojim bi se obje strane pomirile. Bunjevac je također primijetio da bogoslovi slušaju strane i to uglavnom neprijateljske radio postaje a nikada domaće, na što je biskup kazao da im nitko ne brani slušati *Radio Beograd*. Majer je kazao da će ubuduće profesori imati sat informacija s bogoslovima, jer je njima zabranjeno čitanje dnevnog tiska, pa čak i nekog katoličkog tiska. Biskup se osvrnuo i na optužbe sa suđenja da su bogoslovi slušali *Radio Madrid*, komentirajući da on ne može nadzirati što bogoslovi slušaju kad idu doma, ali da u sjemeništu to sigurno nisu mogli slušati, te da to što se sluša *Radio Vatikan* smatra sasvim normalnim. Biskup je obećao da se više politički ispadi neće događati, ali da ipak stvar nije bila onakva kako je prikazano na sudu. Posebno je istaknuo da je

56
47 - 69 VDG JAHRBUCH 2007

²⁰HDA, KOVZ-zapisnici, Knj. 2.

²¹Zapisnik sa sjednice Komisije za vjerska pitanja NRH, od 8. 3. 1960., HDA, KOVZ-zapisnici, Knj. 2.

²²M. Srakić, U ime naroda, 33-34.

²³Vjesnik, 9. II. 1960., str. 6.

Ćiril Kos nevino osuđen, jer da on nema ništa ustaškog u sebi. Na kraju je dogovorena bolja suradnja između biskupije i mjesnih organa vlasti.²⁴

Iako su odvjatnici osuđenih profesora i bogoslova na vrijeme uložili žalbu na presudu, odluka o žalbi čekala se osam mjeseci. Vrhovni sud NR Hrvatske napokon je 13. listopada 1960. donio presudu kojom je djelomično uvažio žalbe i preinačio presudu Okružnog suda Osijek, te je presudio da se Ćirila Kosa osuđuje na 5 godina, Ivana Kopača na 4 godine, Hrvoja Gašu na 4 godine i 6 mjeseci, Ivicu Mršu na 2 godine i 6 mjeseci, Zvonku Petrovića na 2 godine i 6 mjeseci, Boška Radielovića na 1 godinu i 6 mjeseci i Petra Šokčevića na 1 godinu strogog zatvora.²⁵

Suđenje profesorima i bogoslovima Đakovačke bogoslovije poslužilo je državi za nekoliko ciljeva njene anticrkvene politike. Poslužilo joj je kao upozorenje ostalim vjerskim školama, što ih čeka ako ne budu djelovale u skladu sa željama vlasti. Suđenje je iskorišteno za pokušaj kompromitacije kardinala Stepinca u vrijeme kada se približavao kraj njegove zatvorske kazne, s ciljem da mu se još jednom da do znanja da je država spremna sve poduzeti da spriječi njegov mogući povratak na čelo Katoličke crkve u zemlji. Suđenje se također pokušalo iskoristiti za afirmaciju svećeničkog udruženja, prikazujući u javnosti da je ono najzaslužnije što nije došlo do zatvaranja Đakovačke bogoslovije.

Svojim sve većim uplitanjem u rad vjerskih škola država je uspijevala tu i tamo unijeti razdor između bogoslova i upravitelja tih škola. Tako je Franjo Didović početkom lipnja 1964. obavijestio tajnika Komisije za vjerska pitanja SR Hrvatske, Ivana Lazića, da u Đakovačkoj bogosloviji nešto nije u redu, jer da je preko polovice bogoslova potpisala predstavku upućenu rektoru škole Emilu Majeru, u kojoj traže više slobode u sjemeništu, u kojem vlada stega i rektor se služi nepedagoškim metodama rada. Didović je kazao da je zbog strogosti rektora Majera u 1963./64. školskoj godini 20 bogoslova isključeno iz škole, te da među bogoslovima vlada međusobno nepovjerenje, jer jedan drugog špijuniraju i tužakaju rektoru. Kazao je da Majer nije ništa poduzeo u svezi predstavke, pa su bogoslovi zatražili prijam delegacije kod biskupa **Bäuerleina**. Biskup nije u potpunosti udovoljio njihovom traženju, već je neke bogoslove pojedinačno primao na razgovore, te se nije ništa bitno promijenilo.²⁶

Razgovori biskupa Bäuerleina s predstavnicima kotarske vlasti 1960. i 1961. godine

Predsjednik NOK-a Osijek, Matija Bunjevac i potpredsjednik Jugoslav Vincenc

posjetili su biskupa **Bäuerleina** 24. lipnja 1960. uzvraćajući biskupu posjet, za koji nije navedeno kad se dogodio. Nazočan je bio i biskupov tajnik Rudolf Šverer. Nakon uvodnog djela razgovora Bunjevac se osvrnuo na posljednji nalaz inspekcije, koja je 7. lipnja 1960. bila u Bogosloviji i kojom prilikom je u razgovoru s dekanom 57

VDG JAHRBUCH 2007 47 - 69

²⁴HDA, KOVZ, Kut. 40, Pov. 41/1-60.

²⁵M. Srakić, U ime naroda, 55.

²⁶HDA, KOVZ, Kut. 56, Pov. 171/1-1964.

Bogoslovije, Emilom Majerom, saznala, da ima priličnih poteškoće s nekim općim predmetima, tj. s nastavnicima za predmete kao što su fizika, matematika, društveno uređenje itd. Biskup **Bäuerlein** je na to rekao, da je pitanje nastavnika potpuno riješeno. Bunjevac je napomenuo da je iz nalaza inspekcije vidljivo, da se društveno uređenje predaje svega 1 sat tjedno i to posljednju godinu i da po mišljenju inspekcije, to nije dovoljno da se bogoslovi upoznaju s društvenim uređenjem i jugoslavenskom društvenom stvarnošću. Šverer je na to kazao da društveno uređenje predaju u posljednjim godinama zato, da bi im taj predmet prije odlaska na dužnost ostao što bolje i što svježije u sjećanju, a da on bogoslovima predaje Ustav i ustavni zakon, Zakon o narodnim odborima, Zakon o vjerskim zajednicama, Zakon o porezima, Zakon o državnim matičnim knjigama itd. dakle, sve što će bogoslov u životu trebati i da je to dovoljno. U nastavku razgovora o Bogosloviji napomenuto je, da su još uvijek kod inspeksijskog pregleda nađene u biblioteci knjige fašističkog sadržaja, kao npr. neki fašistički promidžbeni pamfleti izdani pred rat sa naslovom „Tko vlada Rusijom? – Židovi“, kao i neka djela Mile Budaka i sl. Biskup **Bäuerlein** je rekao, da još nije pregledana cijela biblioteka, da bi se izdvojile knjige koje ne odgovaraju vlastima po svome sadržaju te da je jako teško ocijeniti koje knjige ne bi trebale biti u biblioteci i zamolio, ako bi mogao dobiti indeks knjiga koje po sadržaju ne odgovaraju vlastima, kako bi na osnovu toga za novu školsku godinu mogli taj posao obaviti. Posebno je naglasio da su knjige, koje su navedene, bile u biblioteci, ali da se iz bibliotetske kartoteke vidi, da te knjige nitko nije dobio na čitanje, jer da je bibliotekar dobio posebni nalog da sve knjige koje bi eventualno mogle sadržajem biti u suprotnosti s aktualnim prilikama ne izdaje nikome na čitanje.

Bunjevac je kazao da je želja vlasti da se odnosi između vlasti i predstavnika Katoličke crkve na kotaru usklade, tako da ne bi došlo do nekih neželjenih i nezgodnih stvari. Biskup je to prihvatio i rekao da će on sa svoje strane poduzeti mjere da bi ti odnosi bili najnormalniji, da se, koliko je on upoznat, u cijeloj zemlji ti odnosi u posljednje vrijeme usklađuju i da je uvjeren da će oni biti još i bolji, čemu doprinosi i njihov razgovor i da će on u buduće, ukoliko bi bilo kakvih problema, biti tako slobodan, da se obrati Bunjevcu da se stvari razmotre i riješe da ne bi došlo do krivog shvaćanja. Tom prigodom osvrnuo se na suđenje u Osijeku i rekao da je doduše u toku rata bilo pojedinih svećenika, naročito onih koji su podrijetlom iz Dalmacije, koji su se zagrijali za ustaštvo, ali da misli da se to ne može ni u kom slučaju odnositi na osuđenog Radeljevića, koji potiče iz miješane porodice, jer mu je otac Hrvat a majka Srkinja i ima masu bliskih rođaka po majci sa kojima održava bliske veze te dok je bio u župi, da je bio na takovom mjestu gdje ima mnogo srpskog življa s kojim je živio u vrlo dobrim odnosima i da je od njih bio cijenjen. Isto tako i za osuđenog Kopačića je kazao, da je u toku rata bio izraziti neprijatelj ustaštva, da se kao takav i otvoreno deklarirao, da je protiv ustaštva govorio i u svojim propovijedima, da je jednom prigodom u toku rata pocijepao i Pavelićevu sliku te da je od građana svih nacionalnosti cijenjen s obzirom na takve kvalitete.

Bunjevac je istaknuo da ukoliko postoje neki problemi u odnosima s vlastima da mu se biskup može obratiti da se vidi što se može napraviti na rješavanju tih 58

47 - 69 VDG JAHRBUCH 2007

problema. Biskup **Bäuerlein** je kazao, da nema nikakvih problema. Vincenc je u bilješci o navedenom razgovoru konstatirao da biskup nije postavio pitanje popravka đakovačke katedrale niti je tijekom cijeloga razgovora bilo što tražio te da izgleda da biskup ne želi nikakvih usluga od vlasti.²⁷

Do novog sastanka biskupa **Bäuerleina** i njegovih suradnika s gore spomenutim predstavnicima kotarske vlasti došlo je 19. prosinca 1960. u

prostorima NOK-a Osijek. Naime, na molbu Stolnog kaptola u Đakovu predsjednik NOK-a Osijek Matija Bunjevac nazvao je 13. prosinca 1960. biskupa **Bäuerleina**, i rekao mu da bi ga u svezi s molbom za denacionalizaciju koralističkih kuća i triju kanoničkih kurija mogao primiti 14. ili 19. prosinca 1960. Biskup je na to odgovorio da on nema što dolaziti na razgovor, da je to stvar Stolnog kaptola i da će doći osobe, koje su za to odgovorne. Bunjevac je na to rekao, da taj sastanak ne traži vlast već Stolni kaptol, te da ako je biskup zainteresiran, neka dođe da porazgovaraju o problemima navedenim u molbi, a u koliko takovog interesa za tu stvar kod biskupa nema, onda ne mora ni dolaziti i sastanak je nepotreban. Biskup je pristao doći na razgovor 19. prosinca 1960. U biskupovoj pratnji bili su tajnik biskupije Šverer, te veliki prepošt Stolnog kaptola, Sokol. Biskup je tom prigodom kazao da je Stolni kaptol i ekonomat Biskupskog ordinarijata uputio molbu za denacionalizaciju kako koralističkih kuća tako i kanoničkih kurija i da će po tom pitanju podrobnije i opširnije govoriti Sokol, odnosno Šverer, koji na tim stvarima rade i koji su za te stvari zaduženi, pa su prema tome više u to i upućeni. Bunjevac je u svezi s navedenim kazao da Kotarski NO može riješiti stvar u svezi s denacionalizacijom dviju koralističkih kuća, jer su nacionalizirane samo dvije, dočim je treća nacionalizirana još 1947. u svezi s agrarnom reformom. No, Sokol i Šverer tvrdili su, da nije izvršena nacionalizacija 1947., jer je tada na njihovu žalbu kuća izuzeta od nacionalizacije, ali da je u gruntovnici uvedena nacionalizacija, jer oni nisu sa svoje strane tražili brisanje uknjižbe o opće-narodnoj imovini, jer nisu za to znali, već su to saznali iz preliminarnih razgovora, koji su održani u Đakovu sa potpredsjednikom NOK-a i izaslanikom Vjerske komisije Vladom Kukom, i da su odmah poslije toga s rješenjem na žalbu zatražili ponovni prijepis spomenute zgrade na Stolni kaptol. Bunjevac je tada rekao, da je, ako su te tvrdnje točne, onda jedna zgrada već vlasništvo Stolnoga kaptola, a da će Kotarski narodni odbor, s obzirom da se radi o održavanju tako vrijednog kulturno-historijskog spomenika, poduzeti mjere da se denacionaliziraju dvije nacionalizirane koralističke kuće, ma da iste po zakonu spadaju pod nacionalizaciju. Zatim se prešlo na razgovor o denacionalizaciji triju kanoničkih kuća. Sokol je kazao da u Đakovu ima ukupno osam kanonika, a svaki prema kanonskom pravu ima pravo na svoju kuriju te da u tu svrhu postoji šest kuća, u svakoj po jedna kurija, a dvije kurije bile su u zgradi Strossmajerova 15, gdje se nalazio Dom narodnog zdravlja, u Đakovu. Međutim, Sokol navodi da je stanje takvo, da svega trojica kanonika imaju svoje kurije, dok su ostali stjecajem okolnosti unazad 15 godina ostali bez kurija. Iz tih razloga stolni kaptol je zamolio

59
VDG JAHRBUCH 2007 47 - 69

²⁷HDA, KOVZ, Kut. 44, POV 121/61.

da se tri kurije, koje su nacionalizirane, a u kojima se nalaze tiskara, Zavod za socijalno osiguranje i stanari, denacionaliziraju, kako bi ih mogli prodati a sa dobivenim novcem sagraditi kuću u produžetku biskupskih dvora, u koju bi smjestili šest kurija, a na taj način bi oni ispraznili čitav blok kuća na trgu preko puta katedrale. Bunjevac je nakon razgovora oko detalja rekao da Kotarski narodni odbor može samo poduzeti mjere za denacionalizaciju što predstavlja specijalnu iznimku, a da u svezi s gradnjom nove kurije i realizacije njihovog plana oko prodaje, moraju se obratiti Općinskom narodnom odboru, odnosno ustanovama koje se nalaze u spomenutim zgradama kao stanari korisnici, jer da u svezi s gradnjom nove zgrade postoji urbanistički plan, na osnovu čega izdaje građevinsku dozvolu Općinski narodni odbor, a također u sporazumu s njima i s korisnicima mogu pregovarati o otkupu, odnosno prodaji tih zgrada. Zatim je Šverer prešao na razgovor o molbi Stolnog kaptola u svezi s denacionalizacijom zgrade u Strossmayerovoj broj 15, gdje se nalazi Dom narodnog zdravlja i bolnica, a koja je vlasništvo duhovne mladeži, napominjući da duhovna mladež nema svoje zgrade, već je smještena u sjemeništu skupa s bogoslovima. Bunjevac je kazao da je navedeni predmet tek dobio i da nije proučen te u svezi s tim ne bi mogli ovom prilikom razgovarati, već da predmet toga razgovora bude jednom drugom prilikom, kada se bude predmet proučio.

Nakon toga Bunjevac je zapitao, da li imaju još kakvih molbi ili slično, da li imaju kakvih poteškoća u odnosu s Općinskim organima vlasti ili tome slično.

Biskup je kazao, da na osječkom kotaru nema nikakvih problema, da je suradnja s organima vlasti vrlo dobra i da ne postoje nikakvi problemi. Napomenuo je da ima doduše slučajeva, što mu je poznato iz žalbi vjernika, da je učiteljica na školi pitala, tko ide na vjeronauk i kada su se digla djeca, koja idu na vjeronauk, "pokrenula da im se sprdaju i ismijavaju i da sada pravi veliku i očitu razliku u ocjenjivanju djece, koji pohađaju vjeronauk". Vincenc je zapitao, na kojoj je to školi, na što je biskup odgovorio, da ne bi mogao točno reći na kojoj je to školi, ali da mu je to poznato iz nekoliko pisama, upućenih od strane roditelja njemu. Biskup je zatim dodao da ima izvjesnih poteškoća na vinkovačkom kotaru te da je tih dana uhapšen u pola devet sati navečer svećenik iz Rajevog sela i odvezen automobilom te da mu je drugoga dana, s obzirom da je hladno vrijeme, odneseno u zatvor toplo rublje i nešto hrane i tada je od strane službenika u zatvoru odbijeno primanje hrane i toplog rublja, jer da se dotični svećenik ne nalazi više u tamošnjem zatvoru, već da je odvezen, on ne zna kuda. Biskup ističe da je hapšenje izvršio neki službenik unutrašnjih poslova po imenu Janko, koji je razgovarao i sa časnom sestrom, koja vodi domaćinstvo tome župniku, upitavši je zašto je ona časna sestra da tu živi s tim svećenikom, kad je ona mlada, a krv nije voda, pa neka se skine i neka živi kao svaki normalan čovjek. Biskup je kazao da vjeruje, da je to neodgovoran odnos i postupak dotičnog službenika, koji ostavlja vrlo ružnu sliku i da je navedeni svećenik pušten kući. Zamolio je Bunjevca da on, ako slučajno dođe na sastancima u kontakt s odgovornim rukovoditeljima u Vinkovcima, poduzme mjere da neodgovorni ljudi ne bi pravili poteškoća normalizaciji odnosa između Crkve i države. Bunjevac je kazao da on može kazati predsjedniku vinkovačkog kotara za

60
47 - 69 VDG JAHRBUCH 2007

navedeni slučaj, ali da bi najbolje bilo da biskup ode i sastane se s predsjednikom vinkovačkog kotara, da na taj način uspostavi kontakt i veze i da u suglasnosti rješavaju sve probleme koji na području vinkovačkog kotara postoje. Biskup je kazao da misli da nije potrebno da oduzima dragocjeno vrijeme predsjednika vinkovačkog kotara povodom ovog slučaja i da za sada ne ugovara nikakav sastanak a da će se u buduću, ako to bude potrebno, on tamo obratiti, ali da za sada misli da to nije potrebno. Na uporno insistiranje Bunjevca za razgovor s predsjednikom vinkovačkog kotara biskup je isticao da za to još nema potrebe. U nastavku razgovora biskup je kazao da kod svećenika postoji negodovanje na način oporezivanja, koji se vrši na onom dijelu njegove biskupije, koji spada pod Hrvatsku, jer da je način oporezivanja sasvim drugačiji znatno oštriji u Hrvatskoj, nego što je to u NR Srbiji, da se svi svećenici otimaju za bilo koje mjesto na teritoriju Srbije, jer je tamo minimalan porez, a i puno bolje financijski prođu, dok na području NR Hrvatske način oporezivanja je takav da svećenici *de facto* žive od par tisuća dinara što im ostane nakon oporezivanja, a na mnogo mjesta da nisu u stanju udovoljiti poreskim obvezama, jer su one veće od stvarnoga prihoda. Nakon razgovora dogovorili su se da Bunjevac posjeti biskupa i razgleda katedralu početkom 1961. godine.²⁸

Nisam pronašao podatke o tome da li je do planiranog susreta početkom 1961. došlo, a prvi sljedeći spisi o susretu biskupa **Bäuerleina** i predstavnika kotarskih vlasti datirani su 1. srpnja 1961. Naime, tog je dana biskup u pratnji rektora Majera posjetio Kotarski NO gdje je razgovarao s predsjednikom Bunjevcem i potpredsjednikom Vincencom. Biskup je došao na razgovor želeći ishoditi putovnicu zbog planiranog putovanja u Rim na redovno referiranje papi. Bunjevac je kazao da u svezi s dobivanjem putovnice mora postupiti kao svaki građanin tj. prikupiti sve potrebne dokumente, podnijeti na vrijeme molbu, ističući da će sa svoje strane učiniti sve da bi putovnicu za Rim dobio, ali da bi također bilo potrebno da se u svezi s tim obrati Komisiji za vjerska pitanja NR Hrvatske u Zagrebu i da će svakako tamo naići na razumijevanje, a ujedno se i upoznati s predsjednikom Vjerske komisije s kojim još nije imao prilike upoznati se. Biskup je na to kazao da mu nije žurno potrebna putovnica, jer da on namjerava putovati tek u jesen, a da će do tog vremena prikupiti potrebne dokumente i tada se obratiti odgovarajućim organima. U daljnjem razgovoru biskup je ponovio poziv da predstavnici Kotarskoga NO-a posjete Đakovo i da bi mu bilo vrlo drago da posjete Bogosloviju o čemu je već u ranijim razgovorima bilo govora. Govoreći o Bogosloviji, biskup je

napomenuo da se nalazi u teškoj situaciji s obzirom na prostor i da im mnogo nedostaje zgrada u kojoj je bilo nekada smješteno sjemenište, a u kojoj se nalazi Dom narodnog zdravlja i rodilište. Na upit kako stoji stvar sa popravkom katedrale, biskup je kazao da nisu počeli nikakvi radovi s obzirom da denacionalizirane koralističke kuće koje su denacionalizirane u svrhu prodaje i unovčavanja kako bi se namakla djelomična sredstva za popravku katedrale nisu u

61
VDG JAHRBUCH 2007 47 - 69

²⁸ Službena bilješka KNO Osijek, sastavljena od potpredsjednika Jugoslava Vicenca, HDA, KOVZ, kut. 41, Pov. 170/60.

mogućnosti prodati s obzirom da iste nisu useljive a nijedan kupac ne želi kupiti neuseljive kuće ili stanove, i da ne zna kako će to realizirati u koliko im Općinski narodni odbor u toj stvari na neki način ne izađe u susret.²⁹

Predstavnici Kotarskog NO-a Osijek, Bunjevac i Vincenc, u pratnji predsjednika općine Đakovo, Eugena Pedrijevca, posjetili su biskupa **Bäuerleina** 15. studenoga 1961. Prigodom posjeta biskup **Bäuerlein** i rektor Majer povelili su goste u obilazak bogoslovije, nakon čega je nastavljen razgovor u rektorovom uredu. Tom prigodom razgovaralo se o mogućnosti prodaje denacionaliziranih koralističkih kuća za popravak katedrale. Biskup je kazao da je započeto s prvom etapom popravka katedrale s nešto malo crkvenih sredstava, računajući da će moći dobiti nešto sredstava kao pomoć od države te računajući i na prodaju koralističkih kuća, ali da je situacija otežana odgovorom iz republičke vjerske komisije da za tekuću godinu komisija ne raspolaže s budžetskim sredstvima i da ne može dati zatraženu pomoć. Upozorio je i da biskupija nije u mogućnosti prodati niti kuće s obzirom da su iste naseljene sa stanarima te ih takve nitko ne želi kupiti. Biskupija je zbog toga morala obustaviti daljnje radove ostavši dužna za već obavljene radove zbog nedostataka novca jer se već na početku radova pokazalo da će za prvu najnužniju etapu popravka katedrale biti potrebna veća sredstva nego što je to bilo predračunom predviđeno, jer su se pojavili neki dodatni poslovi koji ranije nisu bili vidljivi. Tom prilikom je predsjednik općine rekao da će on pokušati pomoći tako da općina eventualno otkupi koralističke kuće, ali da općina nema tolika sredstva koliko su te kuće procijenjene već da bi se nekako namaklo 4-5 milijuna dinara izražavajući uvjerenje da će se NO općine složiti da tu sumu isplate za sve tri koralističke kuće. Na to su biskup i Majer rekli da je to premalo jer u te tri kuće postoji 6 velikih i lijepih trosobnih stanova da su to kuće relativno nove jer su građene negdje oko 1925. iz tvrdog materijala s dobrom izolacijom, a da posjeduju i lijepa dvorišta s vrtovima. Predsjednik općine je na to izjavio da nije u općini u interesu kupnja tih kuća jer općina sa kupnjom ne dobiva ništa a da se u njima nalaze stanari koji i u koliko su kuće u vlasništvu biskupije isto ostaju unutra, a da je on to predložio da bi pomogao biskupiji da održi katedralu koja predstavlja kulturno historijski spomenik i da će se mnogo morati založiti na savjetu i odboru da se sredstva s kojima općina raspolaže izdvoje za kupovinu kuća i s time pomogne održavanju katedrale. Prilikom obilaska bogoslovije došli su u jednu učionicu u kojoj je bilo 60-70 bogoslova. Na Majerovo pitanje što imaju po planu nastave profesor je rekao da slijedeći sat imaju Društveni odgoj putem referata koji drže sami bogoslovi nakon čega se održava diskusija te da je na redu Beogradska konferencija, i da su već određeni referenti za teme „Križa u Kongu“ i „Oslobodilačka borba Afričkih naroda i Berlinska kriza.“ Biskup i gosti ostali su poslušati referat o Beogradskoj konferenciji koji je držao jedan blagoslov. Nakon predavanja Bunjevac je kazao biskupu da je predavanje bilo malo suhoparno, suviše kronološki iznašano i da ga smeta što je referent prilikom reprodukcije prve

62
47 - 69 VDG JAHRBUCH 2007

²⁹ Službena bilješka KNO Osijek, sastavljena od potpredsjednika Jugoslava Vicenca, HDA, KOVZ, kut. 44, Pov. 121/61.

sjednice konferencije "nekako suho rekao da je konferenciju otvorio kao domaćin Predsjednik Republike Maršal Tito bez makar napomene naš Predsjednik ili tome slično". Biskup i Majer su na to kazali da referente određuju prema redoslijedu kako bi uvijek drugi od bogoslova referirao, a da je ovdje bio slučaj da su naišli na bogoslova kojemu govorništvo baš ne ide od ruke te je imao tremu. Napomenuli su i da je u cijelom predavanju koje je bilo sastavljeno u vidu teza imena i datuma samo

jednom spomenuo Boga, pa čak nije citirao ni izjavu pape u svezi s mirom koju je čak i Hruščov citirao smatrajući je ispravnom.

U daljnjem razgovoru Bunjevac je upitao biskupa kada će putovati u Rim, jer da je u jednom ranijem razgovoru rekao da namjerava ići na jeseni a da još nije podnio molbu za putovnicu. Biskup je kazao da ima sve pripravljeno što je po propisima potrebno za dobivanje putovnice ali da je on shvatio prilikom posljednjeg sastanka u Osijeku da kotarske vlasti, bez obzira na dobre kontakte, nemaju povjerenja u njega i da mu za to ne žele omogućiti dobivanje putovnice, već da ga šalju Komisiji za vjerska pitanja NRH u Zagreb, a da se on tamo još s nikim ne pozna pa ne može tražiti od nepoznatih ljudi putovnicu, kada istu ne može dobiti od ljudi i vlasti koje su zato nadležne a s kojima se poznaje i dobro kontaktira. Biskupu je rečeno da je on to vjerojatno krivo shvatio, jer da su mu prilikom posljednjeg razgovora rekli da bi bilo dobro i poželjno da kao biskup velike biskupije ode u republičku vjersku komisiju da se tamo upozna s predsjednikom Stjepanom Ivekovićem i s njime porazgovara o eventualnim problemima i na taj način uspostavi pravilan kontakt i odnos s organom koji surađuje s predstavnicima vjerskih organizacija po vjerskim pitanjima. Biskupu je na to kazao da će poslati molbu za putovnicu nadležnim organima.

U daljnjem razgovoru biskup je upitao da li odgovor vjerske komisije u svezi s održavanjem katedrale da u tekućoj godini nema raspoloživih budžetskih sredstava može protumačiti da u slijedećoj godini obnovi molbu ili pak da se više ne obraća vjerskoj komisiji u Zagreb. Rečeno mu je da je molba upućena Komisiji za vjerska pitanja kasno tj. kad su već budžeti doneseni pa prema tome i sredstva po budžetima raspoređena, te da vjeruju da bi bilo dobro da molbu za pomoć za popravak katedrale republičkoj vjerskoj komisiji obnovi ali još u toku prosinca ili siječnja i da sam ode do predsjednika Komisije Ivekovića i obrazloži situaciju i stanje u kojem se katedrala nalazi i da na taj način u razgovoru direktnim kontaktom i obrazloženjem uvjeri Ivekovića da Komisija treba dati izvjesnu pomoć. Na to je Majer rekao da će popravak katedrale mnogo značiti i za državu jer katedralu obilazi stotine i stotine stranaca, pa se čude da još ista nije popravljena ma da je od rata prošlo 16 godina, ali da je on sam imao prilike čuti da su iznenađeni podignutom spomeniku odnosno bisti biskupu Strossmayeru osnivaču odnosno graditelju katedrale, koja se nalazi na trgu ispred katedrale. Predstavnici Kotarskog NO-a su na to kazali da bi ti isti stranci bili još više iznenađeni da znaju da je bistu podigao Socijalistički savez cijeneći rodoljublje i povijesnu ulogu i značaj biskupa Strossmayera, ali da na proslavi nije nazočio ni jedan predstavnik biskupije. Biskup je na to kazao da žali da se to slučajno desilo, ali da on i svi njegovi suradnici žele da se tradicije Strossmayera i dalje razvijaju u Đakovačkoj biskupiji

63

VDG JAHRBUCH 2007 47 - 69

pa i u sjemeništu tj. bogosloviji i da je rezultat tih tradicija i to da svega dva svećenika s bogoslovije i biskupije su se vezala za okupatorski režim a ostali su bili uz narod te da je bilo čak i svećenika koji su bili u partizanima i surađivali s partizanima. Na to je Bunjevac rekao da se s tim slaže jer da je pravilno da svećenici budu s narodom a ne da eventualno rade protiv naroda i njegovoga interesa.³⁰ Iz navedenih razgovora vidljivo je da je cilj vlasti bio privoliti na sve moguće načine, posebice uvjetovanjima za pomoć kod popravka katedrale i izdavanje putovnice, biskupa da dođe na razgovor kod predsjednika republičke vjerske komisije i uspostavi čvršće i češće kontakte s predstavnicima vlasti.

Predstavke Biskupskih konferencija iz rujna 1962.

Konkretniji stavovi Katoličke crkve o pojedinim pitanjima u pravilu su dolazili sa godišnjih zasjedanja Biskupskih konferencija. Tako su se biskupi ponovno obratili vladi trima predstavkama sa Biskupskih konferencija održanih 11. do 13. rujna 1962., uoči donošenja novog saveznog Ustava, s čijim nacrtom nisu bili upoznati. U prvoj predstavi biskupi se osvrću na predstojeće donošenje novog Ustava, te tim povodom postavljaju pitanja pohađanja Mise, vjeronauka, praznovanja Božića, obnavljanja crkava, samostan i škola. Posebno je izražena zabrinutost glasovima da bi se u zakonodavstvu unijela odredba po kojoj bi svećenički kandidat u buduće morao završiti državnu srednju školu, što bi Crkvi onemogućilo odgajanje svećeničkog pomlatka.³¹ U drugoj predstavi je zatraženo

od vlasti da se od strane lokalnih organa prestane s ometanjem obnove samostana. Treća predstavka potpisana je od zainteresiranih biskupa Nežića, Burića, Zazinovića i Toroša u svezi sa zvonima s područja Istre, koja su vraćena od Italije, te je zatraženo 120 milijuna lira koje je jugoslavenska vlada dobila kao odštetu od Italije za zvona koja su u ratu odnesena kao i 50 zvona koja su po talijanskoj vladi vraćena.³²

Savezna komisija za vjerska pitanja odgovorila je predsjedniku Biskupskih konferencija Šeperu 8. listopada 1962. na prvu predstavku, ističući da je već dvije godine prednacrt Ustava poznat cijeloj javnosti, te da navodi iz predstavke ne stoje, jer navedene promjene u svezi s vjerskim školama nisu nigdje predviđene. Na kraju je istaknuto da bi u interesu normalizacije crkveno-državnih odnosa bilo korisnije kada bi se sustavnim putem razgovora rješavala konkretna pitanja.³³

Osim ovog pismenog odgovora, Savezna komisija za vjerska pitanja zatražila je od republičkih vjerskih komisija da se održe razgovori s biskupima. Razgovori su održani s biskupima, Burićem, Nežićem, **Bäuerleinom** i Lachom. S ostalim biskupima nije razgovarano jer su već bili otišli u Rim, dok je nadbiskup Šeper izbjegao razgovor, tvrdeći da je došlo do nesporazuma jer je on smatrao da će

64

47 - 69 VDG JAHRBUCH 2007

³⁰ HDA, KOVZ, kut. 42, POV. 45/61.

³¹ HDA, KOVZ, Kut. 46, Pov. 115/1-62.

³² Zapisnik sa sjednice Komisije za vjerska pitanja NRH, od 16. X. 1962., HDA, KOVZ-zapisnici, knj. 4.

³³ HDA, KOVZ, Kut. 47, Pov. 141/1-62.

Iveković doći do njega, dok je Iveković njega očekivao u Komisiji, te da poslije nije imao vremena jer je morao u Rim. Cilj razgovora bio je da se ukaže na sadržaj prve predstavke koja je po Komisiji bila zasnovana na neprovjerenim informacijama i koja neutemeljeno generalizira neke pojedinačne pojave na terenu. Biskupi su se uglavnom ogradili tvrdeći da su samo htjeli ukazati na negativne posljedice uvođenja obveznog srednjeg školovanja za buduće svećenike.³⁴

Planirani razgovor s biskupom **Bäuerleinom** održali su 2. listopada 1962. predsjednik i potpredsjednik NO kotara Osijek, Matija Bunjevac i Jugoslav Vicenc, a razgovoru je nazočio i tajnik biskupije Šverer. Razgovor je održan u uredu predsjednika NO kotara Osijek. Bunjevac je u svezi s biskupskom predstavkom kazao da su konstatacije iznesene u predstavi nepravilno iznesene, da se temelje na nekim prepričavanjima i pretpostavkama koje ni u kom slučaju nisu umjesne i nisu ni u kom slučaju odraz odnosa između Katoličke crkve i države. Istaknuo je da je u svezi s vjerskim slobodama, vjerskim školama i slično, u svim izjavama i diskusijama u svezi s donošenjem novoga Ustava, jasno bilo rečeno da novi Ustav treba ozakoniti razvijene društvene ustanove koje su se razvile kao i pitanje slobode građanina proizvođača i njegovoga učešća u odlučivanju i usmjeravanju cjelokupnog društvenog života. Dodao je da je vlast jako iznenadilo i uvrijedilo to što su biskupi na svojoj konferenciji iznijeli takve stvari koje ni u kom slučaju nisu odraz društvene stvarnosti i postojeće prakse u odnosima. Kao primjer iznio je pitanje slobode vjerskih škola, ističući da one normalno i nesmetano djeluju, izuzev nekih koje su radi protudržavne djelatnosti jednog dijela nastavnika kao i učenika na tim školama nakon sudskih postupaka bile zabranjene, ali ne radi toga što su vjerske nego radi zloporabe škola u protudržavne svrhe. Također je istaknuo da slobodno svetkovanje crkvenih blagdana nikome nije branjeno, jer da građani uživaju potpunu slobodu savjesti, pa i vjeroispovijesti, ali da privredne organizacije i razne ustanove ne mogu tolerirati izostanke s posla na te vjerske praznike, jer je stanovništvo Jugoslavije vrlo heterogeno po vjerskim zajednicama pa ne mogu tolerirati izostanke s posla za sve vjerske zajednice, što bi kočilo normalno odvijanje poslova i rada u privredi.

Biskup **Bäuerlein** je na navedeno kazao, da on ne može govoriti u ime Biskupske konferencije koju predstavljaju njezin predsjednik nadbiskup Šeper i tajnik biskup Alfred Pichler te da bi s njima trebalo raspraviti pitanje predstavke. Napomenuo je da on je član Biskupske konferencije, ali da predstavku nije pročitao tako da u potpunosti ne zna njen sadržaj po stilu, ali da je raspravljeno na konferenciji da se uputi predstavka Saveznom izvršnom vijeću u svezi s donošenjem novoga Ustava. Što se tiče vjerskih škola, biskup je kazao, da je bilo u vjerskim krugovima govora da se neće moći upisivati na teologiju đaci bez svršene

srednje škole, što bi bilo vrlo nezgodno jer bi na osnovu toga i postojeće teologije došle u situaciju da ne bi mogle odgajati nove svećenike. Što se tiče praznovanja vjerskih praznika, biskup je kazao, da se radi samo o praznovanju Božića i to ne da se ne bi radilo nego da se ne pravi pitanje pa prema tome i ne uzimaju kao

65

VDG JAHRBUCH 2007 47 - 69

³⁴Zapisnik sa sjednice Komisije za vjerska pitanja NRH, od 16. X. 1962., HDA, KOVZ-zapisnici, knj. 4.

neopravdani eventualni izostanci s nastave kod školske djece, jer da to nije na jedinstven način regulirano u svim republikama, kao npr. u Sloveniji gdje se takvi izostanci toleriraju. Istaknuo je da se npr. njegovi svećenici otimaju za župe na području NR Srbije, s obzirom na poresku politiku, a isto tako u NR Srbiji crkve koje su proglašene kulturno historijskim spomenicima porez kojeg plaćaju stavljaju na štednu knjižicu kod Narodne banke i ta sredstva se na osnovu proračuna po odobrenju nadležnog općinskog odbora odnosno Konzervatorskog zavoda upotrebljavaju isključivo za restauraciju odnosno održavanje tih crkava kao kulturno historijskog spomenika. Što se tiče vjerskih blagdana, biskup je napomenuo, da on taj problem ne smatra akutnim, jer da predstojeći Vatikanski koncil, osim ostalih stvari, treba riješiti i pitanje prenašanja svih crkvenih blagdana u nedjelje koja je i općenito u svijetu priznata kao dan odmora, jer se taj problem javlja i u Americi, u Francuskoj i u drugim, naročito industrijski razvijenim zemljama, gdje također industrija ne može tolerirati takve izostanke s posla. Istaknuo je da intencija cjelokupne predstavke, s obzirom na diskusiju, nije bila da zaoštri odnose između Crkve i države nego da prilikom donošanja takvog akta kao što je Ustav konferencija iznese izvjesne probleme da bi ih se imalo u vidu. Napomenuo je da u vrijeme zasjedanja biskupi nisu imali nacrt Ustava i da nakon donošenja nacrta Ustava taj problem više ne postoji, ali da on ne može u svezi s predstavkom diskutirati, jer da za to nije kompetentan te da on može diskutirati o problemima na svojoj biskupiji što je i činio u kontaktima s predstavnicima lokalne vlasti.³⁵

Državne vlasti o aktivnostima biskupa Bäuerleina na Drugom vatikanskom koncilu

Drugi vatikanski koncil održavao se, s prekidima, od 1962. do 1965., donoseći niz promjena u djelatnosti Katoličke crkve, među kojima i odluka da se otvori dijalog s komunističkim režimima i društvima u kojima je ugroženo djelovanje Crkve. To se odnosilo i na Jugoslaviju, s kojom su u vrijeme održavanja Koncila počeli konkretni pregovori o normalizaciji odnosa, što je završilo potpisivanjem protokola između Svete Stolice i Jugoslavije 1966. godine i uspostavom diplomatskih odnosa 1970. godine.

Na Koncilu su aktivno sudjelovali i pojedini biskupi iz Jugoslavije gdje je posebice bio zapažen nastup nadbiskupa Šepera koji se založio za obnovu stalnog đakonata. Međutim većina biskupa iz Jugoslavije (izuzev Šepera, Pogačnika, **Bäuerleina** i Pichlera) bila je protiv obnove đakonata bez celibata. Tako se na Koncilu postavio problem da li đakonima dozvoliti ženidbu. No bez obzira na različit pristup pojedinim pitanjima, na Koncilu je zapažena velika aktivnost i jedinstvo biskupa iz Jugoslavije.³⁶

66

47 - 69 VDG JAHRBUCH 2007

³⁵HDA, KOVZ, kut. 47, Pov. 137/62.

³⁶Zapisnik sa sjednice Komisije za vjerska pitanja SRH, od 18. lipnja 1964., HDA, KOVZ-zapisnici, knj. 6.

Državne vlasti pažljivo su pratile aktivnosti biskupa iz Jugoslavije na Koncilu. Rasprave biskupa **Bäuerleina** i Kuharića ocjenjene su kao konzervativne, tj. da su bile u duhu konzervativne manjine na Koncilu. Dok je biskup **Bäuerlein** predlagao da bi trebalo konkretnije odrediti stav Katoličke crkve prema problemima koje je pred svijet postavio marksizam, ali sa stanovišta osude i suprotstavljanja, biskup Kuharić je predlagao da bi se trebalo naglasiti da svećenici i vjernici moraju biti spremni na pokore, teškoće i žrtve za Crkvu. Vlasti su taj prijedlog biskupa Kuharića smatrale aluzijom na Jugoslaviju, koja je bila u potpunosti u skladu s njegovim postupcima i držanjima uopće. Biskup Kuharić je također tražio da se Katolička crkva istakne kao zaštitnica i prijateljica nauke, te da između nauke i vjere nema proturječnosti. Taj stav je pojašnjavao nužnošću suprotstavljanja Crkve raznovrsnoj promidžbi i optužbama ateističkih režima o

tome da je Crkva neprijatelj nauke i napretka. Jugoslavensku je vlast posebno iznenadilo traženje biskupa Kuharića, da Koncil prizna i ujedno zatraži oprost u svezi s počinjenim povijesnim greškama koje su prouzročili članovi Crkve. Analizirajući učešće biskupa iz Jugoslavije na Koncilu, vlasti su ipak konstatirale da su njihovi nastupi bili dosta umjereni, naročito u odnosu na stavove biskupa iz Poljske, no da sve u svemu ne mogu biti zadovoljni sveukupnim djelovanjem biskupa na Koncilu.³⁷

Mišljenje državnih vlasti o biskupu Bäuerleinu

Državne vlasti nisu pozitivno gledale na biskupa **Bäuerleina**, što je vidljivo i iz nekoliko službenih dokumenata. Takav stav iznio je i Anđelko Rittig, nećak Svetozara Rittiga, prigodom razgovora u Komisiji za vjerske poslove NR Hrvatske 28. veljače 1958. s tajnikom Komisije, Milanom Čačićem, kojem je nazočio i kanonik Đakovačke biskupije Rudolf Šverer. Šverer je stao u obranu biskupa ističući da je on jednostavno takva osoba da treba dugo vremena dok neku stvar usvoji i teško prima i dobra mišljenja drugih, da živi zatvoreno u sebi tako da ga se malo osjeća osim kao stvarno revnog i jako pobožnog svećenika. Istaknuo je da biskup shvaća da ne može ignorirati potrebu kontakata s vlastima i da biskup i nije protiv toga ali da se teško odlučuje da učini takav korak. Međutim, tajnik Čačić je kazao da biskup **Bäuerlein** nije tako nedužan i samo dobar svećenik, jer da mu za to ne bi nitko ni prigovorio, već da ima i drugih stvari, koje biskupa jasno legitimiraju u najmanju ruku kao nelojalnog prema državnim vlastima.³⁸ Negativno mišljenje o biskupu **Bäuerleinu** iznio je i Petar Ivičević, član Savezne komisije za vjerska pitanja, u razgovoru s beogradskim nadbiskupom Josipom Ujčićem na prijemu u Saveznom izvršnom vijeću 29. studenoga 1959. godine. Ivičević je tom prigodom, komentirajući imenovanje **Bäuerleina** rezidencijalnim biskupom, kazao da **Bäuerlein** ne daje mnogo nade da će kao biskup djelovati u smjeru konstruktivnog razvoja odnosa Crkve s državom.

67

VDG JAHRBUCH 2007 47 - 69

³⁷ Spis "Učešće jugoslavenskih biskupa na II. vatikanskom koncilu", HDA, KOVZ, Kut. 67, Pov. 55/1-1965.

³⁸ HDA, KOVZ, kut. 38, Pov. 22/58

Također je kazao, da neki biskupi, a naročito biskupi **Bäuerlein**, Čekada, Franić, Banić, pa i neki drugi, mogu mnogo štete napraviti za normalizaciju odnosa ako nastave zlorabiti svoj položaj u političke svrhe.³⁹

U jednom spisu Komisije za vjerske poslove NR Hrvatske iz 1960. u kojemu se iznose stavovi o pojedinim biskupima, u svezi s biskupom **Bäuerleinom** navedeno je da on spada u grupu najekstremnijih biskupa. Istaknuto je da u razdoblju suđenja bogoslovima Đakovačke bogoslovije, nije htio niti pod cijenu žrtvovanja te ustanove, doći na razgovor s predstavnicima vlasti. Također je navedeno da je biskup vrlo nepokretan, ne samo fizički, već i do kraja nekomunikativan, te da je sasvim sigurno da on nikada neće davati bilo kakve inicijative za razgovor s predstavnicima državnih vlasti. Predloženo je da se s biskupom uspostavi kontakt preko njegovog nećaka, koji je direktor gimnazije u Slavonskom Brodu, jer da bi se preko tog kontakta, ipak mogao ostvariti izvjestan utjecaj na biskupa te da na tome treba dalje raditi.⁴⁰

I u planu rada Komisije za vjerska pitanja za 1960. godinu, koji je upućen Saveznoj komisiji u veljači 1960. biskup **Bäuerlein** je naveden u popisu ekstremnih biskupa koji izbjegavaju kontakte s vlastima, uz napomenu da treba pronaći način za uspostavljanje kontakata s njima.⁴¹

Također je po analizi vjerske komisije svakog od biskupa, u smislu mogućnosti utjecaja na njih i njihova odnosa prema državi, kao jedan od ekstremnijih biskupa smatran i biskup **Bäuerlein**.⁴²

68

47 - 69 VDG JAHRBUCH 2007

³⁹ HDA, KOVZ, kut. 39, Pov. 74/59

⁴⁰ HDA, KOVZ-ZAPISNICI, knj. 2; 21. 4. 1960.

⁴¹ Plan rada za 1960. godinu, upućen od Komisije za vjerska pitanja NRH Saveznoj komisiji za vjerska pitanja 19. II. 1960., HDA, KOVZ, Kut. 40, Pov. 8/1-60.

⁴² Zapisnik sa sjednice Komisije za vjerska pitanja NRH, od 21. IV. 1960., HDA, KOVZ-zapisnici, knj. 2.